

Смірнов Г.Ю.

аспірант,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЩОДО ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПРАВА НА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ

Право на участь в управлінні є одним з основоположних корпоративних прав, які належать учасникові юридичної особи. Дане право дозволяє його носіям забезпечити інтереси більшості учасників (акціонерів) при прийнятті тих чи інших управлінських рішень, сформувані волю юридичної особи, визначити напрямок подальшого здійснення її господарської діяльності, а також сприяє реалізації інших корпоративних прав. Предметом дослідження даної роботи є висвітлення концепцій щодо правової природи права на здійснення управління та, як результат їх аналізу, встановлення правової природи даного права. Загалом, існуючі підходи вчених щодо природи права на здійснення в управлінні юридичною особою можна об'єднати в дві концепції: 1) майнове право (представники О.Н. Решетіна, А.А. Зурабян, П.В. Степанов); 2) немайнове право (представники Д.В. Ломакін, В.Г. Жорнокуй, У. Яримович, Г.М. Шевченко). Зокрема, саме такий поділ корпоративних прав закріплено законодавцем в п. 8 ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» та ч. 1 ст. 6 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» [1; 2].

О.Н. Решетіна вважає, що здійснення управління в господарських товариствах є майновим правом, оскільки неодмінно пов'язане з реалізацією майнового інтересу, а право голосу, як окрема правомочність, є формою розпорядження цінними паперами [3, с. 23-25]. Однак з подібним підходом вченої погодитися складно, оскільки він є результатом нерозрізнення корпоративних прав особи та її речових прав. В наведеному вченою прикладі мова йде про реалізацію права власності через правомочність з розпорядження акцією, в той час як право на участь в управлінні є правом, яке виникає у зв'язку з володінням акцією (часткою) та перебуванням в статусі учасника

(акціонера) господарського товариства. В свою чергу, А.А. Зурабян виводить майновий характер корпоративних відносин, *(а отже і корпоративних прав, які в них виникають – курсив наш Г.Ю. Смірнов)* через відсутність в них ознак особистих немайнових прав. Подібний підхід вченого є наслідком застосування методу виключення при дихотомічному підході щодо природи суб'єктивних корпоративних прав. [4, с. 16] П.В. Степанов наголошує на майновій природі права на здійснення управління юридичною особою з огляду на те, що «ця можливість є нічим іншим як специфічним проявом економічних відносин колективної власності» [5, с. 28]. На нашу думку, з позицією вчених складно погодитися з огляду на наступне. Традиційно, під майновими правами розуміють суб'єктивні права учасників правовідносин, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням майном, а також з матеріальними (майновими) вимогами, що виникають між учасниками цивільного обігу з приводу розподілу цього майна та обміну (товарами, послугами, виконанням робіт, грошима тощо) [6, с. 165] Верховний Суд, в своїй Постанові в справі № 639/3097/16-ц від 16.06.2020 року, визначає майнові права як будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовою частиною права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права та право вимоги [7]. Право на здійснення управління, в свою чергу, не пов'язане з володінням, користуванням та розпорядженням майном його носієм, а опосередковано визначає реалізацію даних правомочностей юридичною особою, оскільки, згідно з ч. 3 ст. 92 Цивільного кодексу України, є нічим іншим як інструментом формування волі юридичної особи через її орган управління [8]. Дане право також не має економічного змісту (на відміну від права на отримання дивідендів чи права на отримання частини майна при ліквідації товариства) – про його наявність з певною мірою умовності можна вести мову при характеристиці корпоративних прав як єдиного оборотоздатного об'єкту. Право на участь в управлінні не є правом вимоги.

З огляду на зазначене, видається більш правильним підхід тих вчених, які визначають немайнову природу права на здійснення управління. Так, Д.В. Ломакін та В.Г. Жорнокуй визначають

немайнову природу права на здійснення управління, підставою чого є опосередкування даним правом немайнової участі акціонера в діяльності компанії. [9, с. 175-180; 10, с. 219] У.В. Яримович та Г.М. Шевченко, з огляду на те, що право на участь в управлінні є тісно пов'язаним з майновим інтересом учасників (акціонерів) юридичних осіб вважають, що дане право слід розглядати як немайнове, тісно пов'язане з майновими [11, с. 49; 12, с. 39]. Зазначене, в свою чергу, жодним чином не перешкоджає кваліфікації права на здійснення управління як немайнового, а лише підкреслює його сутнісну особливість. Водночас, даний зв'язок не дає можливості стверджувати про те, що дане право покликане обслуговувати майнові інтереси свого носія [13]. Адже подібна категорична теза, як справедливо зазначає А.В. Смітюх, спростовується тим фактом, що загальні збори учасників (акціонерів) можуть прийняти рішення не виплачувати дивіденди [14, с. 271].

Відповідно, правова природа права на здійснення управління є немайною що, однак, не дозволяє ототожнювати його з особистими немайними правами. Так, В.М. Вінник, характеризуючи правову природу права на участь в управлінні справами товариства, називає його «особистим» [15, с. 265-270]. Однак особистісність є однією з ознак особистих немайнових прав, і, згідно з Р.О. Стефанчуком, полягає в тому, що фізична особа не може ані відмовитися від особистих немайнових прав, ані бути позбавлена них [16]. Право на здійснення управління даній ознаці не відповідає, оскільки особа може відмовитися від нього (разом з рештою корпоративних прав) шляхом виходу з ТОВ чи ТДВ чи відчуження частки, акцій чи паїв, які посвідчують корпоративні права. Виникнення та перехід права на здійснення управління у зв'язку з набуттям та передачею майна, в свою чергу, не дозволяє стверджувати про відсутність в ньому економічного змісту в повній мірі та заперечує довічний характер володіння ним. З огляду на зазначене, варто погодитися з В.Г. Жорнокуй в тому, що термін «немайновий» слід вживати як антипод «майновим» правам, і не розглядати його як вказівку на належність даного права до особистих немайнових прав [8, с. 218].

Таким чином, право на участь в управлінні юридичною особою за своєю природою є немайновим. З огляду на зазначене, вважаємо за необхідне внести зміни до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», згідно з якою дане право визначене як майнове [2], виключивши право на участь в управлінні з переліку майнових корпоративних прав.

Список використаних джерел:

1. Про акціонерні товариства: Закон України в редакції від 16.08.2020 року // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>
2. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України в редакції від 16.08.2020 року // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
3. Решетина Е.Н. Правовая природа корпоративных эмиссионных ценных бумаг / Е.Н. Решетина. – М.: Городец, 2005. – 160 с.
4. Зурабян А.А. Корпоративные правоотношения как вид гражданских правоотношений: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.03 «гражданское право, предпринимательское право, семейное право, международное частное право» / Зурабян А.А. – Москва, 2008. – 33 с.
5. Степанов П.В. Корпоративные отношения в коммерческих организациях как составная часть предмета гражданского права: дис. канд. юр. наук: 12.00.03 / Степанов Павел Владимирович – Москва, 1999. – 190 с.
6. Почтарьов С.О. Предмет договору дарування / С.О. Почтарьов. // Наше право. – 2013. – № 2. – С. 161–167.
7. Постанова Верховного Суду в справі № 639/3097/16-ц від 16.06.2020 року // Офіційна інтернет-сторінка єдиного реєстру судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90280037>
8. Цивільний кодекс: Закон України в редакції від 16.08.2020 року // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
9. Ломакин Д.В. Корпоративные правоотношения: Общая теория и практика ее применения в хозяйственных обществах / Д.В. Ломакин. – Москва, 2008. – 510 с. – (Статут). – (Проблемы теор. корпор. права и прак. прим. корпор. законодат).
10. Жорнокуй В.Г. Правова природа права участі в управлінні господарським товариством / В.Г. Жорнокуй // Право і безпека. – 2011. – № 5. – С. 216–220.
11. Яримович У. Перехід корпоративних прав до спадкоємця учасника товариства з обмеженою відповідальністю / Уляна Яримович // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 4. – С. 48–53.

12. Шевченко Г.Н. Акция как корпоративная ценная бумага / Г.Н. Шевченко // Журнал российского права. – 2005. – С. 37–46.

13. Кравченко С.С. Юридична природа прав учасників господарських товариств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Кравченко Сергій Сергійович. – Київ, 2007. – 18 с.

14. Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретикоправові аспекти: монографія / А.В. Смітюх. – Одеса: Фенікс, 2018. – 662 с.

15. Вінник О.М., Щербина В.С. Акціонерне право: Навчальний посібник / За ред. В.С. Щербини. – К.: Атіка, 2000. – 544 с.

16. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб в цивільному праві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Стефанчук Руслан Олексійович. – Київ, 2007. – 41 с.